Práva poškodeného trestným činom vyplývajúce z článku 2 Dohovoru o ľudských právach a základných slobodách

Skôr než sa začnem zaoberať právami poškodeného trestným činom, považujem za nesmierne dôležité prediskutovať postavenie poškodeného z iného uhla pohľadu, a to z perspektívy Dohovoru o ľudských právach a základných slobodách (ďalej len „Dohovor“).

Článok 34 Dohovoru skúma oblasť „Individuálnych sťažností“ a znie takto:
„*Súd môže prijímať sťažnosti podané ktorýmkoľvek jednotlivcom, mimovládnou organizáciou alebo skupinou osôb, ktoré sa považujú za poškodené v dôsledku porušenia práv priznaných Dohovorom alebo jeho protokolmi jednou z Vysokých zmluvných strán. ...*“

Podľa článku 34 sa môžu sťažovať na Európskom súde pre ľudské práva (ESĽP) iba tí sťažovatelia, ktorí sa považujú za poškodených porušením Dohovoru. Je dôležité poznamenať, že je najprv úlohou vnútroštátnych orgánov účinne napraviť akékoľvek údajné porušenie Dohovoru. Takže otázka, či sťažovateľ môže tvrdiť, že je poškodeným z titulu predmetného porušenia Dohovoru, je relevantná vo všetkých fázach konania pred ESĽP.

Pojem „poškodený, resp. obeť“ sa vykladá autonómne a nezávisle od vnútroštátnych pravidiel, pričom neberie do úvahy existenciu predsudkov a postačovať môže aj taký čin, ktorý má len dočasné právne účinky. Napríklad v prípade Monnat v. Švajčiarsko[1] sa výklad pojmu „poškodený, resp. obeť“ môže rozvinúť na základe podmienok v „súčasnej spoločnosti“ a musí sa uplatňovať bez „nadmerného formalizmu“.

ESĽP aplikuje rôzne prístupy k poškodeným, konkrétne rozlišuje priamych a nepriamych poškodených. V prípade priameho poškodeného musí mať konanie alebo opomenutie vo veci priamy vplyv na sťažovateľa, toto kritérium sa však nemôže uplatňovať nepružne. Nakoľko sa precedenčné právo ESĽP neustále vyvíja, súd akceptuje aj sťažnosti „potenciálnych“ poškodených, t.j. osôb, ktoré sa nemohli sťažovať na priame porušenie Dohovoru. Avšak na vytvorenie štatútu poškodeného nepostačuje obyčajná domnienka či podozrenie, napríklad potenciálny peňažný trest uložený sťažovateľovi alebo údajné dôsledky súdneho rozhodnutia. Napriek tomu sťažovateľ nemôže o sebe tvrdiť, že je poškodeným v takom prípade, kedy je čiastočne zodpovedný za údajné porušenie Dohovoru. Aby nepriami poškodení mohli byť považovaní za poškodených v zmysle Dohovoru, musí existovať osobný a konkrétny vzťah medzi priamym poškodeným a sťažovateľom (napr. manželka poškodeného zabitého predstaviteľmi štátnej moci). Sťažnosť môže byť podaná iba žijúcou osobou alebo v jej mene, zosnulá osoba nemôže podať sťažnosť na ESĽP ani prostredníctvom zástupcu. Smrť poškodeného však automaticky neznamená, že sa v prípade zastaví začaté konanie ESĽP. Všeobecne povedané, rodinní príslušníci pôvodného sťažovateľa môžu realizovať sťažnosť za predpokladu, že majú dostatočný záujem učiniť tak vtedy, keď pôvodný sťažovateľ zomrie po podaní sťažnosti na ESĽP.

Sťažovateľ musí byť schopný zdôvodniť svoje postavenie poškodeného v priebehu celého konania. Všeobecne možno povedať, že zmiernenie trestu zo strany vnútroštátnych orgánov zbaví sťažovateľa štatútu poškodeného v prípade, ak je porušenie výslovne alebo aspoň v podstate uznané a následne napravené vhodnou a dostatočnou nápravou. To, či niekto má štatút poškodeného, môže tiež závisieť na výške priznaného odškodnenia zo strany vnútroštátnych súdov a efektívnosti priznaných nápravných opatrení.

Teraz sa pozrieme na článok 2 Dohovoru – právo na život, ktoré je najzákladnejším ľudským právom a tiež prvým hmotným právom predstaveným v Dohovore. Článok 2 znie nasledovne:

---

[1] Monnat v. Švajčiarsko, rozsudok z 21. septembra 2006
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-76947

1. Právo každého na život je chránené zákonom. Nikoho nemožno úmyselne zbaviť života s výnimkou výkonu súdom uloženého trestu nasledujúceho po odsúdení za spáchanie trestného činu, pre ktorý zákon ukladá tento trest.
2. Zbavenie života sa nepovažuje za spôsobené v rozpore s týmto článkom, ak vyplýva z použitia sily, ktoré je bezpodmienečne nevyhnutné pri:
a) obrane osoby proti nezákonnému násiliu;
b) vykonávaní zákonného zatknutia alebo zabránení úteku osoby zákonne zadržanej;
c) zákonnom potlačení nepokojov alebo vzbury.

V tomto konkrétnom článku Dohovor stanovuje určité minimálne normy pre signatárske štáty namiesto uloženia prísnych a pevných požiadaviek. Je teda na jednotlivých štátoch, ako splnia tieto základné požiadavky a z toho vyplýva, že je im umožnený istý priestor na voľné uváženie. Toto právo na vlastné uváženie závisí na viacerých okolnostiach, napr. na povahe zvoleného prístupu, prípadne na záujmoch, o ktoré ide.

Toto právo je absolútne, čiže nemožno ho odoprieť ani v čase vojny alebo v čase inej verejnej mimoriadnej situácie ohrozujúcej život národa. V opačnom prípade by boli všetky ostatné základné práva skôr iluzórne. Existuje iba jedna sústava výnimiek, a to podľa článku 15 odseku 2 Dohovoru, ktorý stanovuje: „*Podľa tohto ustanovenia nie je možné odstúpiť od článku 2, s výnimkou úmrtí spôsobených dovolenými vojnovými činmi a od článkov 3, 4 (odsek 1) a 7*“.

Druhá veta odseku 1 sa týka trestu smrti, ktorým sa budeme zaoberať o niečo neskôr. Článok 2 Dohovoru spomína dva základné prvky, to jest v odseku 1 je to všeobecný záväzok chrániť právo na život „zákonom" a v odseku 2 zákaz zbavenia života, ktorý je vymedzený výnimkami uvedenými v bodoch a) - c). Tieto výnimky sú povolené len vtedy, keď je to „bezpodmienečne nevyhnutné" podľa uvedených účelov.

Prvým a veľmi dôležitým prípadom týkajúcim sa tejto problematiky bol prípad McCann v. Spojené kráľovstvo[2], v ktorom ESĽP rozhodol, že pojem „bezpodmienečne nevyhnutné“ v článku 2 „znamená potrebu aplikácie striktnejšieho a presvedčivejšieho overenia nevyhnutnosti oproti bežne využívanému overeniu pri určovaní toho, či úkony štátu sú „nevyhnutné v demokratickej spoločnosti“ podľa odseku 2, článkov 8 až 11 Dohovoru. Konkrétne vynaložená sila musí byť presne primeraná dosiahnutiu cieľov stanovených v bodoch 2 (a), (b) a (c) článku 2“. Štátom je uložený všeobecne pozitívny záväzok preskúmať konkrétne úmrtia. ESĽP ďalej vo svojom rozsudku konštatoval, že „mala by existovať určitá forma účinného úradného vyšetrovania v prípadoch, kedy boli jednotlivci zabití v dôsledku použitia sily predstaviteľmi štátnej moci.“

Pri prešetrovaní predmetnej záležitosti nachádzame viacero slovných spojení a pojmov, ktoré je potrebné definovať, alebo aspoň objasniť. Článok 2 sa týka práva „každého“, kde sú samozrejme myslené iba ľudské bytosti. Právnické osoby (firmy) sú „osobami“, no ani tak nie sú v tomto pojme zahrnuté, pretože žiadna z nich nemá „život“. V opačnom prípade by mohli mať základné práva chránené Dohovorom (napr. právo na spravodlivý proces alebo právo na vlastníctvo), ale nie v súlade s článkom 2. Pojem „život“ Dohovor nedefinuje. Pokiaľ ide o pojem „života“, chránený je iba „ľudský“ život – život zvieraťa do tohto pojmu v žiadnom prípade nespadá.

Nielenže chýba náležitá definícia toho, čo je „život“, chýba aj vysvetlenie kedy sa život začína a kedy končí. Vo svojom precedenčnom práve ESĽP nestanovuje, či skôr nemôže stanoviť presné normy, táto problematika je vždy predmetom voľného uváženia jednotlivých štátov. K dispozícii je dostatočný manévrovací priestor pre jednotlivé štáty rozhodovať o záležitostiach týkajúcich sa vnútroštátneho spôsobu nakladania s danou problematikou.

---

[2] McCann v. Spojené kráľovstvo, rozsudok z 13. augusta 2008
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-86233

Jediným riadnym záväzkom štátov je poskytnúť primeranú váhu rôznym záujmov a nájsť medzi nimi rozumnú rovnováhu.

Vzhľadom k tomu, že právu na život prináleží maximálne dôležité postavenie medzi základnými ľudskými právami, musíme spomenúť problematiku umelého prerušenia tehotenstva, ktorá vždy vyvolá búrlivú verejnú diskusiu. V obdobných prípadoch sa ESĽP často odvoláva na prípad X v. Spojené kráľovstvo[3], kde komisia skonštatovala, že má tri možnosti výkladu článku 2: a) vôbec sa nevzťahuje na nenarodený ľudský plod; b) uznáva právo na život ľudského plodu s určitými obmedzeniami; alebo c) udeľuje ľudskému plodu absolútne právo na život. V prípade X v. Spojené kráľovstvo komisia inklinovala k prvému výkladu, a síce že článok 2 sa týka osôb už narodených a nemôže byť aplikovaný na ľudský plod. Vďaka vývoju precedenčného práva sa v prípade H v. Nórsko[4] posunul tento postoj mierne smerom k druhej možnosti výkladu konštatovaním, že za istých okolností môže ľudský plod požívať určitú ochranu podľa článku 2 s ohľadom na rozdielnosť názorov medzi jednotlivými štátmi o tom, či a do akej miery článok 2 chráni život plodu. Komisia vo svojej pozícii vychádzala z odlišných názorov rakúskeho a nemeckého Ústavného súdu a nórskeho Najvyššieho súdu. Rakúsky Ústavný súd konštatoval, že článok 2 sa nevzťahuje na nenarodený život, zatiaľ čo nemecký Spolkový ústavný súd rozhodol, že „každý“ znamená každá živá ľudská bytosť, preto pojem „každý“ zahŕňa aj nenarodené ľudské bytosti. Podľa nórskeho zákona o ukončení tehotenstva z roku 1978 je povolené „prerušenie tehotenstva z vlastného rozhodnutia“ len počas prvých 12 týždňov tehotenstva; prerušenie tehotenstva v 12. až 18. týždni je povolené (v prípade, že tehotenstvo, pôrod či starostlivosť o dieťa by mohli matku uviesť do ťažkej životnej situácie) po schválení dvoma lekármi; po 18. týždni je prerušenie povolené zo závažných dôvodov, avšak nikdy nie v prípade existencie dôvodu predpokladať, že plod je životaschopný. Komisia dospela k záveru, že „existujú rôzne názory na to, či takéto povolenie nastoľuje spravodlivú rovnováhu medzi legitímnou potrebou chrániť plod a oprávnenými záujmami dotyčnej ženy. Avšak vzhľadom na to, čo je uvedené vyššie o nórskych právnych predpisoch, ich požiadavkách na ukončenie tehotenstva, ako aj o osobitných okolnostiach prejednávanej veci, komisia nezistila, že by bol žalovaný štát prekročil rámec voľného uváženia, ktorý komisia uznáva každému štátu v tejto citlivej problematike umelého prerušenia tehotenstva. V súlade s tým komisia konštatovala, že námietka sťažovateľky na základe článku 2 Dohovoru je zjavne neopodstatnená“.

ESĽP musel rozhodnúť o prípade priamo súvisiacom s umelým prerušením tehotenstva v prípade Boso v. Taliansko[5] v roku 2002. Prípad sa týkal ženy, ktorá podstúpila umelé prerušenie tehotenstva proti prianiu svojho manžela, potenciálneho otca, avšak v súlade s príslušnými vnútroštátnymi zákonmi (Zákon č. 194 z roku 1978). ESĽP potvrdil zásadu uvedenú v prípade H v. Nórsko a zhodnotil, že „*nie je potrebné určiť, či plod môže mať nárok na ochranu podľa prvej vety článku 2. Aj pri pripustení, že za určitých okolností by sa dalo uvažovať o tom, že ľudský plod má práva chránené článkom 2 Dohovoru, súd konštatuje, že v prejednávanej veci ... vyplýva z dôkazov, že tehotenstvo jeho manželky bolo ukončené v súlade s § 5 Zákona č. 194 z roku 1978*“. Podľa príslušných talianskych právnych predpisov môže byť umelé prerušenie tehotenstva vykonané len za účelom ochrany zdravia ženy: legislatíva povoľuje interrupciu počas prvých dvanástich týždňov tehotenstva, ak existuje ohrozenie telesného alebo duševného zdravia ženy. Po uvedenom termíne je možné interrupciu vykonať iba vtedy, ak by pokračovanie tehotenstva alebo pôrod ohrozili život ženy, alebo vtedy, ak sa

---

[3] X v. Spojené kráľovstvo, rozhodnutie z 13. mája 1980
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-74270

[4] H v. Nórsko, rozhodnutie z 19. mája 1992
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-1759

[5] Boso v. Taliansko, rozhodnutie z 5. septembra 2002
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-23338

dieťa má narodiť s tak závažným stavom, že by bolo ohrozené fyzické alebo duševné zdravie matky. Podľa názoru súdu tieto ustanovenia nastoľujú spravodlivú rovnováhu medzi potrebou zabezpečiť ochranu plodu a záujmami danej ženy. V prípade Vo v. Francúzsko [6] bola sťažovateľkou žena, ktorá bola kedysi tehotná, zamýšľala donosiť plod, a ktorej nenarodené dieťa bolo podľa očakávania životaschopné. Počas návštevy nemocnice došlo k zámene uvedenej ženy za inú žena s podobným menom, pričom jej do maternice bolo zavedené vnútromaternicové teliesko. To spôsobilo únik plodovej vody, následkom čoho musela podstúpiť terapeutický potrat, ktorý viedol k úmrtiu plodu. Pani Vo tvrdila, že lekári konali nedbanlivo, a že by mali byť stíhaní pre neúmyselné zabitie. Francúzsky kasačný súd však konštatoval, vzhľadom na nutnosť striktného výkladu trestného práva, že plod nemôže byť obeťou neúmyselného zabitia. Sťažnosť preto vzniesla ústrednú otázku, či absencia trestnoprávneho prostriedku v rámci francúzskeho právneho systému potrestania neúmyselného zničenia plodu predstavuje zlyhanie zo strany štátu pri zákonnej ochrane práva na život v zmysle článku 2 Dohovoru. V odpovedi na túto otázku ESĽP zhrnul argumenty z prípadov X v. Spojené kráľovstvo a H v. Nórsko, ako aj Boso v. Taliansko a dospel k záveru, že: „Z tejto rekapitulácie precedenčného práva vyplýva, že v okolnostiach doposiaľ preskúmaných orgánmi Dohovoru – to jest v rôznych právnych predpisoch týkajúcich sa prerušenia tehotenstva – nenarodené dieťa nie je považované za „osobu“ priamo chránenú článkom 2 Dohovoru, a že ak nenarodení majú „právo“ na „život“, je toto implicitne obmedzené právami a záujmami matky. Orgány Dohovoru však nevylúčil možnosť, že za určitých okolností je možné rozšíriť ochranné opatrenia aj na nenarodené dieťa“. Týmto sa už zrejme komisia zaoberala pri uvážení, že „článok 8 odsek 1 nemožno vykladať v tom zmysle, že tehotenstvo a jeho ukončenie sú principiálne a výlučne záležitosťou súkromného života matky“, ... pričom ESĽP takto uvažoval v rozhodnutí o vyššie uvedenom prípade Boso. Z preskúmania týchto prípadov taktiež jasne vyplýva, že o tejto problematike sa vždy rozhodovalo zvážením rôznych a niekedy aj protichodných práv a slobôd, ktoré si nárokovali žena, matka alebo otec navzájom voči sebe alebo voči nenarodenému dieťaťu“. Podľa sťažovateľky by iba trestnoprávny prostriedok dokázal uspokojiť požiadavky článku 2 Dohovoru, ale ESĽP konštatoval, že v prípade neúmyselného zabitia to nie je nevyhnutne nutné. V oblasti lekárskej nedbanlivosti by mali postačovať občianskoprávna náprava alebo administratívny prostriedok nápravy a disciplinárne opatrenia.

V nasledujúcom texte sa stručne dotkneme ďalších citlivých otázok, ako sú samovražda, asistovaná samovražda a eutanázia. Okrem trestu smrti článok 2 predkladá iba obmedzené podmienky, za ktorých môže byť osoba zbavená tohto práva, ale žiadna z nich sa vzťahuje k samovražde alebo eutanázii. Tieto problematiky vyvolávajú zložité otázky, ktoré sa často navzájom prekrývajú. Po prvé: Kedy sa končí život? Po druhé: Je prijateľné poskytovať paliatívnu starostlivosť nevyliečiteľne chorej alebo umierajúcej osobe (aj vtedy ak liečba môže mať za následok skrátenie života)? Po tretie: Musí štát „chrániť“ právo na život aj takej osoby, ktorá nechce už dlhšie žiť, čiže proti vlastnému želaniu tejto osoby? Majú takéto osoby taktiež právo na smrť, inými slovami, právo spáchať samovraždu? A ak áno, môžu požiadať o pomoc iné osoby? A napokon: Môže štát povoliť ukončenie života s úmyslom ukončiť utrpenie, a to aj v prípade, že príslušná osoba nemôže vyjadriť svoje želanie v tomto ohľade? Väčšina z týchto otázok nebola (zatiaľ) Európskemu súdu pre ľudské práva prednesená.

Kedy sa končí život? Rovnako ako v prípade začiatku života, neexistuje žiadny náležitý konsenzus (ani právny, ani vedecký) o tom, kedy nastáva okamih smrti. Takáto otázka by mohla vyvstať v prípadoch, kedy sa oficiálne orgány rozhodli vypnúť prístroje na podporu

---

[6] Vo v. Francúzsko, rozsudok z 8. júla 2004
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61887

života v určitom okamihu, kedy už danú osobu nepovažovali za žijúcu, ale toto rozhodnutie bolo príbuznými spochybnené. ESĽP v zásade ponecháva odpoveď na túto otázku na jednotlivých štátoch. V podobných prípadoch vyvstáva na základe Dohovoru otázka, či vnútroštátne právne predpisy umožňujúce vypnutie prístrojov na podporu života ešte stále dostatočne „chránia“ právo na život dotknutej osoby.

Podľa Odporúčania č. 1418 (1999) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy by mali členské štáty „*zabezpečiť, aby smrteľne choré alebo umierajúce osoby, pokiaľ sa nerozhodnú inak, dostali primeranú paliatívnu starostlivosť a tíšenie bolesti, aj keby táto liečba ako vedľajší efekt mohla prispieť k skráteniu ich života*“. Toto Odporúčanie nepovažuje zabitie z milosti (eutanáziu) za prijateľné. Žiaden členský štát Rady Európy nepovoľuje aktívne ukončenie života iné než na žiadosť pacienta. Je však potrebné poznamenať, že neexistuje jasná hranica medzi „pasívnym“ odňatím podpory životných funkcií a „aktívnou“ eutanáziou. Taktiež nebolo doposiaľ určené, či eutanázia môže byť v súlade s Dohovorom.

V prípade Sanles Sanles v. Španielsko[7] pán Sampedro trpel tetraplégiou (úplné ochrnutie všetkých štyroch končatín i trupu) od veku dvadsať päť rokov. V roku 1993 dovŕšil päťdesiat rokov veku a odvtedy sa snažil od španielskych súdov získať potvrdenie poskytnutia práva ukončiť svoj život s pomocou iných osôb (vrátane jeho lekára), a to bez zásahu štátnej moci. Tento pán však zomrel skôr, než sa konanie v Španielsku skončilo. Španielske súdy rozhodli o jeho príbuznej, pani Sanles Sanles menovanej ako právna nástupkyňa vo veci tohto nároku, že v tejto záležitosti nie je spôsobilá. ESĽP vyhlásil námietku sťažovateľky za neprípustnú (nezlučiteľnú *ratione personae*) podľa článku 2.

Na vyššie uvedené Odporúčanie sa odvolal rozsudok súdnej komory v prípade Pretty v. Spojené kráľovstvo[8]. Tento konkrétny prípad sa týkal 43-ročnej vydatej Dianne Pretty, ktorá trpela nevyliečiteľnou degeneratívnou chorobou v pokročilom štádiu. Aj keď bola ochrnutá od krku dole a neschopná zrozumiteľnej reči, jej intelekt a schopnosť rozhodovať sa boli nepoškodené. Vystrašená a zúfalá z utrpenia a nedôstojnosti, ktoré by musela pretrpieť, a neschopná sama spáchať samovraždu chcela od svojho manžela, aby jej s ňou pomohol. V Spojenom kráľovstve spáchanie samovraždy nie je trestným činom, ale je ním pomoc inému so samovraždou. Trestné stíhanie však môže začať len so súhlasom riaditeľa Štátnej prokuratúry (DPP – *Director of Public Prosecutions*). Pani Pretty sa preto snažila získať ubezpečenie od DPP, že jej manžel nebude stíhaný za to, že jej pomôže spáchať samovraždu v súlade s jej želaním, ale DPP to odmietol. Vnútroštátne súdy potvrdili rozhodnutie DPP. Pani Pretty sa potom obrátila na Európsky súd pre ľudské práva. Súd prípad prijal a citoval časti Odporúčania č. 1418 (1999). ESĽP odmietol tvrdenie, že článok 2 Dohovoru by sa mal vykladať ako poskytnutie jednotlivcom práva spáchať samovraždu. Odôvodnenie súdu znelo: „Článok 2 nemožno bez prekrútenia znenia vykladať tak, že priznáva úplne opačné právo, a to právo na smrť; ani nemôže vytvoriť právo na sebaurčenie v zmysle priznania jednotlivcovi oprávnenia vybrať si smrť skôr než život“ ... „Súd teda konštatuje, že z článku 2 Dohovoru nemožno vyvodiť žiadne právo zomrieť, či už v rukách tretej osoby alebo s pomocou orgánu verejnej správy.“ Toto rozhodnutie neznamená, že ak by niektorý štát uznal takéto právo, bolo by to určite v rozpore s článkom 2. Rozhodnutie tiež neznamená, že ak by štát, ktorý uznal právo jednotlivca vziať si vlastný život, mal byť vnímaný tak, že konal v súlade s článkom 2, znamenalo by to, že takéto právo by malo byť priznané aj sťažovateľovi. Niekoľko dní po vynesení rozsudku začala mať pani Pretty ťažkosti s dýchaním a po paliatívnej starostlivosti upadla do kómy a zomrela niekoľko dní po rozhodnutí súdu.

---

[7] Sanles Sanles v. Španielsko, rozhodnutie z 20. októbra 2000
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-22151

[8] Pretty v. Spojené kráľovstvo, rozsudok z 29. apríla 2002
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60448

Ďalšou problematikou prvoradého významu, ktorú je potrebné preskúmať, je použitie smrtiacej sily zo strany predstaviteľov štátnej moci. Vzťahuje sa k tomu druhý odsek článku 2, ktorý sa zaoberá „zbavením života“. Niektoré činnosti vedúce k usmrteniu osôb konaním štátnych orgánov presadzovania zákona nebudú považované za porušenie článku 2, ak spĺňajú taxatívne uvedené kritériá v bodoch tohto článku: obrana osoby proti nezákonnému násiliu (článok 2 (2) (a)), vykonávanie zákonného zatknutia (článok 2 (2) (b)), zabránenie úteku osoby zákonne zadržanej (článok 2 (2) (b)), a napokon zákonné potlačenie nepokojov alebo vzbury (článok 2 (2) (c)).

Takzvané „zmiznutia“ (budú prediskutované nižšie), kedy predstavitelia štátnej moci niekoho zatknú a ten neskôr jednoducho zmizne bez stopy, by mali byť riešené rovnako ako úmyselné zabitie predstaviteľom štátnej moci.

Použitie smrtiacej sily zo strany štátneho orgánu bolo prvýkrát podrobne riešené v prípade McCann a ďalší v. Spojené kráľovstvo, o ktorom sme sa zmienili vyššie. Nechcem sa opakovať, ale v článku 2 uvádzané obmedzenia v rámci „bezpodmienečnej nevyhnutnosti“ volajú po oveľa prísnejších požiadavkách, než aké sú stanovené v článkoch 8 až 11. Použitie sily na dosiahnutie niektorého z účelov stanovených v jednotlivých bodoch článku 2 musí byť vždy absolútne „primerané“. Vnútroštátne právo musí pozitívne chrániť jednotlivcov pred činmi, ktoré nie sú podľa druhého odseku oprávnené.

V prípade McCann a ďalší v. Spojené kráľovstvo súd zdôraznil, že je potrebné „striktnejšie a presvedčivejšie overenie nevyhnutnosti“. Pokiaľ ide o konkrétny prípad, išlo o úmrtie troch členov Írskej republikánskej armády (IRA), ktorí odcestovali do Španielska s úmyslom odpáliť výbušný systém v automobile, pričom zaparkovali automobil vedľa zamýšľaného cieľa. Neskôr sa ukázalo, že v čase, keď boli zabití, boli všetci neozbrojení, a že automobil neobsahoval výbušný systém – hoci výbušný systém aj časovacie zariadenie boli nájdené v úkryte teroristov v Malage. ESĽP došiel k záveru, že podozriví boli zabití úmyselne, preto je potrebné konštatovať porušenie ustanovení článku 2. Bolo to prvýkrát, kedy vláda európskeho štátu bola uznaná zodpovednou za protiprávne použitie smrtiacej sily zo strany orgánov presadzovania zákona. Podľa súdu mohla byť operácia naplánovaná a riadená bez nutnosti zabiť podozrivé osoby. Takže použitá sila nebola primeraná a bola nad rámec overenia bezpodmienečnej nevyhnutnosti. Súd vo svojich vyjadreniach skúmal, či vnútroštátne právne predpisy dostatočne chránili právo na život troch usmrtených osôb, a či zistené skutočnosti preukazujú porušenie zásadných požiadaviek uvedených v článku 2 v zmysle požiadavky „bezpodmienečnej nevyhnutnosti“ s cieľom dosiahnutia jedného z účelov uvedených v písmenách (a) - (c) článku 2 (2). Okrem toho boli tiež skúmané procesné požiadavky podľa článku 2.

Ako už bolo spomenuté, precedenčné právo súdu používa formuláciu „bezpodmienečne nevyhnutné“. Anglická právna norma pre použitie smrtiacej sily však použila formuláciu „primerane nevyhnutné“. Otázka znela, či v Gibraltári zákon dostatočne chránil právo na život. Právna norma Dohovoru zjavne vyžaduje prísnejšiu „podmienku" než národná norma, ale v podstate medzi týmito dvoma pojmami nebol žiadny významný rozdiel. ESĽP tentoraz neskúmal výcvik príslušných agentov v rámci svojho posudzovania, či zákon ustanovil dostatočnú ochranu.

Nebolo to tak ani v inom prípade zo začiatkov precedenčného práva, kedy ESĽP venoval značnú pozornosť vnútroštátnemu právnemu rámcu upravujúcemu použitie smrtiacej sily a poukázal na jeho závažné nedostatky. Prípad Matzarakis v. Grécko[9] sa týkal policajnej automobilovej naháňačky. Unikajúci muž prešiel svetelnú križovatku na červenú a prerazil niekoľko policajných zátarás, kým ho polícia vážne zranila niekoľkými z viacerých výstrelov

[9] Matzarakis v. Grécko, rozsudok z 20. decembra 2004
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-67820

na vozidlo z revolverov, pištolí a samopalov. Spôsob použitia strelných zbraní políciou za daných okolností bol chaotický. Na vozidle bolo napočítaných šestnásť zásahov projektilmi, z ktorých niektoré boli horizontálne alebo smerovali nahor namiesto nadol, ako by sa dalo očakávať v prípade streľby iba na pneumatiky vozidla. V Grécku bolo v tom čase použitie strelných zbraní upravené iba zákonom z čias druhej svetovej vojny. Ten uvádzal niekoľko situácií, v ktorých člen policajného zboru môže použiť strelné zbrane bez toho, aby bol zodpovedný za následky. Neskôr, v roku 1991, dekrétom povolili použitie strelných zbraní len „keď je to bezpodmienečne nevyhnutné, a keď boli vyčerpané všetky menej extrémne metódy“. Použitie strelných zbraní počas policajnej akcie nebolo nijak inak upravené a neexistovali žiadne pokyny pre plánovanie a riadenie akcií orgánov presadzovania zákona. Za takýchto okolností vnútroštátne nariadenia nedokázali naplniť záväzok štátu v tomto ohľade, takže nebolo možné zabezpečiť adekvátnu starostlivosť počas policajnej akcie. Inými slovami, vnútroštátny právny rámec neuspokojil potrebu poskytnúť danú úroveň „ochrany podľa zákona“ práva na život. V dôsledku toho rozsudok dal jasne najavo, že nedokonalý právny rámec nebude postačovať, môže predstavovať porušenie Dohovoru, a tak sa sťažovateľ, pán Matzarakis – hoci prežil – stal poškodeným z titulu porušenia článku 2 Dohovoru. V obdobných prípadoch sú predmetom skúmania všetky sprievodné okolnosti, takže žalovaný štát musí preukázať „bezpodmienečnú nevyhnutnosť“ akéhokoľvek zabitia, a to nielen pokiaľ ide o činy agentov, ktorí zabitie vykonali, ale aj pokiaľ ide o „všetky sprievodné okolnosti“ vrátane plánovania, riadenia a organizácie operácie

V tomto štádiu treba uviesť dve poznámky. Po prvé, ESĽP sa vždy opiera o vnútroštátnymi súdmi zistený skutkový stav. V úplne výnimočných prípadoch sa však zriedkavo stáva, že komisia vyšle do dotknutej krajiny delegáciu, aby zistila skutkový stav. Po druhé, všeobecne povedané, dôkazné bremeno spočíva na sťažovateľovi, ktorý ho musí uniesť s „presvedčivými dôkazmi“ a „mimo rozumnú pochybnosť“ tak, aby jeho tvrdenia boli prijaté. Tentoraz sa však zdá, že ESĽP do istej miery preniesol vecné bremeno, pretože bremeno spočinulo na štáte s nutnosťou dokázať, že jeho konanie bolo „bezpodmienečne nevyhnutné“ v zmysle článku 2.

Skúmané boli taktiež zásadné požiadavky uvedené v článku 2. ESĽP zdôraznil, že štátne orgány nezatkli podozrivé osoby už na hranici, hoci tak mohli urobiť, a nezabránili im v ceste do Gibraltáru. Štátne orgány navyše uviedli vojakov SAS do viery, že podozrivé osoby disponujú výbušným systémom, ktorý sa dá odpáliť pomocou diaľkového ovládania, pričom podozriví budú ozbrojení a budú mať pri sebe vybavenie na odpálenie výbušného systému. Uvedené informácie sa ukázali ako úplne nesprávne. Za takýchto okolností bolo použitie smrtiacej sily takmer nevyhnutné, a to najmä s ohľadom na výcvik vojakov. ESĽP zhodnotil, že výcvik vojakov zahŕňal pokračovanie v začatej streľbe, až kým podozrivý nebude mŕtvy. Ich reflex pri akcii postráda ten stupeň opatrnosti pri použití strelných zbraní, aký možno očakávať od príslušníkov orgánov presadzovania zákona v demokratickej spoločnosti, a to aj pri práci s nebezpečnými osobami podozrivými z terorizmu.

Tieto základné zhodnotenia sa potvrdili aj v niekoľkých neskorších prípadoch, ako boli Kaya v. Turecko[10] alebo Andronicou a Constantinou v. Cyprus[11], ktoré zahŕňali použitie smrtiacej, prípadne takmer smrtiace sily.

Príklady z nedávneho precedenčného práva:

Prípad Andreou v. Turecko[12] sa týkal britského občana, ktorého postrelili a zranili turecké ozbrojené sily počas napätia v nárazníkovej zóne OSN na Cypre. Došlo k porušeniu

---

[10] Kaya v. Turecko, rozsudok z 19. februára 1998
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58138

[11] Andronicou a Constantinou v. Cyprus, rozsudok z 9. októbra 1997
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58102

článku 2, pretože použitie potenciálne smrtiacej sily proti sťažovateľovi nebolo „bezpodmienečne nevyhnutné“ a nebolo podložené žiadnou z výnimiek povolených podľa článku 2.

V prípade Perisan a ďalší v. Turecko[13] sila použitá proti väzňom na potlačenie nepokojov vo väzení, čo viedlo k úmrtiu ôsmich z nich, nebola „bezpodmienečne nevyhnutná“ a ESĽP rozhodol, že došlo k porušeniu tohto článku v súvislosti s ôsmimi väzňami, ktorí zomreli a šiestimi, ktorí svoje zranenia prežili.

Prípad Putintseva v. Rusko[14] sa týkal úmrtia mladého muža počas povinnej vojenskej služby po tom, čo ho nadriadený postrelil pri pokuse o útek. Právny rámec týkajúci sa použitia sily na zabránenie úteku vojaka bol nedokonalý a orgány nedokázali minimalizovať uchýlenie sa k smrtiacej sile.

Procesná požiadavka viesť vyšetrovanie zabitia sa líši od zásadnej požiadavky nepoužiť smrtiacu silu, pokiaľ to nie je bezpodmienečne nevyhnutné. Dôležité je, že môže dôjsť k porušeniu procesnej požiadavky bez porušenia tej zásadnej, a naopak. V prípade McCann ESĽP zistil iba porušenie zásadnej požiadavky. Naopak, v prípade Kaya v. Turecko súd nezistil porušenie zásadných požiadaviek, ale zistil porušenie procesných požiadaviek článku 2. V iných prípadoch, ako napríklad Kiliç v. Turecko[15] a Ertak v. Turecko[16] boli porušené oba druhy požiadaviek.

Vyššie zmienený prípad Kaya v. Turecko sa týkal zabitia brata sťažovateľa, ktorého údajne zabili bezpečnostné sily v roku 1993. Štátne orgány uviedli, že bol zabitý v prestrelke medzi príslušníkmi bezpečnostných síl a skupinou teroristov, ktorá upútala pozornosť bezpečnostných síl v ten konkrétny deň, a tvrdili, že brat sťažovateľa bol medzi útočníkmi. ESĽP konštatoval, že neexistuje dostatočný skutkový a preukazný základ k záveru (mimo rozumné pochybnosti), že zosnulého úmyselne zabili predstavitelia štátnej moci, a teda že nešlo o porušenie zásadných požiadaviek článku 2. Vyšetrovanie zabitia však vykazovalo závažné pochybenia, pretože prokurátor predpokladal bez pochybností, že zosnulý bol terorista, ktorý zomrel v konflikte s bezpečnostnými silami a nevypočul vojakov zapojených do incidentu. Na zosnulom neboli vykonané žiadne testy na prítomnosť stôp po strelnom prachu, zo zbrane zosnulého neboli odobrané odtlačky prstov. Mŕtvola bola odovzdaná dedinčanom, čo znemožnilo získať akékoľvek dôkazy z prípadnej analýzy, pitevná správa bola povrchná, atď. Preto v tomto prípade došlo k porušeniu procesných požiadaviek článku 2.

V prípade procesných požiadaviek (pozitívny záväzok štátu) ohľadom zabitia je dôležité si uvedomiť, že hlavným účelom vyšetrovania je zabezpečiť účinné vykonávanie vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré chránia právo na život, a v prípadoch zahŕňajúcich štátne orgány alebo predstaviteľov štátnej moci zaistiť ich zodpovednosť za úmrtie, ku ktorému došlo v rámci ich právomoci. Požiadavky pri vyšetrovaní majú zásadný význam: nezávislosť, promptnosť a rýchlosť, schopnosť zistiť skutkový stav a prístupnosť pre verejnosť a príbuzných.

---

[12] Andreou v. Turecko, rozsudok z 27. januára 2007
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-95295

[13] Perisan a ďalší v. Turecko, rozsudok z 20. augusta 2010
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-98754

[14] Putintseva v. Rusko, rozsudok z 10. augusta 2012
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-110814

[15] Kiliç v. Turecko, rozsudok z 28. marca 2000
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58524

[16] Ertak v. Turecko, rozsudok z 9. mája 2000
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59199

Rád by som teraz predostrel nedávny, celkom zaujímavý prípad týkajúci sa vyššie uvedenej problematiky. Prípad Giuliani a Gaggio v. Taliansko[17] sa týkal úmrtia mladého muža počas jeho účasti na anti-globalizačnom proteste počas summitu G8 v Janove v roku 2001. Nedošlo k porušeniu článku 2 ohľadom použitia smrtiacej sily s tým, že použitie sily nebolo nadmerné alebo neprimerané tomu, čo bolo bezpodmienečne nevyhnutné k obrane osoby proti nezákonnému násiliu. Nebolo zistené žiadne porušenie článku 2 ohľadom vnútroštátneho právneho rámca upravujúceho použitie smrtiacej sily alebo ohľadom zbraní vydaných orgánom presadzovania zákona, a ani porušenie článku 2, pokiaľ ide o organizáciu a plánovanie policajných operácií počas samitu G8 v Janove. Orgány mali povinnosť zabezpečiť pokojný priebeh a bezpečnosť všetkých občanov počas zákonom povolených demonštrácií, avšak nedokázali uvedené zaručiť absolútne a mali značný priestor pre voľné uváženie pri voľbe použitých prostriedkov. Nebolo zistené ani žiadne porušenie článku 2 týkajúce sa údajnej neexistencie účinného vyšetrovania úmrtia. ESĽP zistil, že podrobné vyšetrenie smrtiacej strely, ktoré bolo predmetom sporu medzi stranami, nebolo rozhodujúce nakoľko súd zdôraznil, že uchýlenie sa k smrtiacej sile bolo oprávnené.

Úmrtia vo väzbe taktiež poukazujú na prvoradú úlohu ochrany práva na život poškodeného. V tomto ohľade je veľmi cenný prípad Salman v. Turecko[18] ako často zmieňovaný prípad. V jeho rozsudku ESĽP konštatoval: „Osoby vo väzbe sú v zraniteľnej situácii a úrady majú povinnosť ich chrániť. Preto ak je osoba vzatá do policajnej väzby v dobrom zdravotnom stave a po jej prepustení sa zistia zranenia, je povinnosťou zo strany štátu poskytnúť hodnoverné vysvetlenie, ako boli tieto zranenia spôsobené. Povinnosť orgánov vysvetliť zaobchádzanie s danou osobou vo väzbe je mimoriadne prísna vtedy, keď osoba umrie.“

Sťažovateľkin manžel Agit Salman bol zatknutý vo februári 1992 v Turecku a zadržaný na policajnej stanici. O menej ako 24 hodín neskôr bol mŕtvy. Tureckí lekári – odborníci došli k záveru, že zomrel na infarkt, pričom podliatiny na hrudi a zlomenina hrudnej kosti boli spôsobené pokusom o resuscitáciu. Medzinárodní znalci však nesúhlasili a zistili, že zranenia poškodeného sa zhodovali s bitím. ESĽP konštatoval, že Agit Salman bol podrobený mučeniu pri výsluchu, ktoré spôsobilo jeho smrť. O tejto skutkovej podstate súd rozhodol: „Agit Salman bol vzatý do väzby v zjavne dobrom zdravotnom stave a bez akýchkoľvek už existujúcich zranení alebo prebiehajúcich chorôb. Nebolo poskytnuté žiadne hodnoverné vysvetlenie zranenia ľavého členka, podliatiny a opuchu ľavého chodidla, podliatiny na hrudi a zlomenej hrudnej kosti. Dôkazy nepodporujú tvrdenia štátnych orgánov, že zranenia mohli byť spôsobené počas zatýkania, alebo že zlomenina hrudnej kosti bola spôsobená masážou srdca. ... Súd preto konštatuje, že štátne orgány nedokázali vysvetliť úmrtie Agita Salmana na zástavu srdca počas jeho zadržiavania v Adanskom riaditeľstve bezpečnosti, a že zodpovednosť žalovaného štátu za jeho úmrtie je namieste. Z toho vyplýva, že v tomto ohľade došlo k porušeniu článku 2.“

Procesné požiadavky článku 2 sú v prípade úmrtia vo väzbe rovnako dôležité. ESĽP uviedol, že štátne orgány by mali vždy vyšetriť prípad úmrtia osoby vo väzbe, pričom súčasťou vyšetrovania by mala byť pitva poskytujúca kompletný a presný záznam o úraze a klinických nálezoch, vrátane príčiny smrti. V tejto súvislosti došlo k zásadným zlyhaniam, pretože neboli urobené žiadne náležité súdnoznalecké fotografie tela, nebola vykonaná žiadna dostatočná analýza zranení a v súdnoznaleckej správe bolo potrebné pridržať sa „nekvalifikovaného predpokladu“. Nedostatky v preskúmaní pitvy znížili šancu určiť zodpovednosť polície za smrť manžela sťažovateľky.

---

[17] Giuliani and Gaggio v. Taliansko, rozsudok z 24. marca 2011
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-104098

[18] Salman v. Turecko, rozsudok z 27. júna 2000
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58735

K zodpovednosti štátu podľa bodov článku 2 Dohovoru môže dôjsť aj v prípade nevyriešených zabití. V užšom slova zmysle to vyvoláva otázku zodpovednosti predstaviteľov štátnej moci rovnako ako v prípade Kashiyev a Akayeva v. Rusko[19]. V zime 1999-2000 sťažovatelia utiekli z hlavného mesta Čečenska Groznyj, aby sa nemuseli zapojiť do bojov medzi silami Ruskej federácie a čečenskými bojovníkmi. Pri návrate domov objavili niekoľko tiel svojich príbuzných, ktoré vykazovali známky bitia aj strelných rán. Telá boli nájdené v oblasti pod kontrolou síl Ruskej federácie. Medzitým očití svedkovia videli, ako jedného z príbuzných sťažovateľov zadržali ruské ozbrojené sily. Sťažovatelia obvinili štátne orgány zo zabitia svojich príbuzných a taktiež z toho, že nerealizovali riadne vyšetrovanie zabití. ESĽP vyzval štátne orgány, aby predložili kópie dokumentov vyšetrovania trestného činu, avšak orgány tak učinili len čiastočne s tvrdením, že chýbajúca časť dokumentácie nie je relevantná ... Nakoľko štátne orgány neposkytli dostatočné odôvodnenie zabití, ESĽP napokon konštatoval, že príbuzných sťažovateľov zabili príslušníci ozbrojených síl, preto ich úmrtie možno pripísať štátnym orgánom. Došlo teda k porušeniu článku 2 v oblasti jeho zásadných požiadaviek. Z procesného hľadiska súd rozhodol, že došlo aj k porušeniu samotného článku 2, nakoľko bolo zistených viacero pochybení, napríklad prieťahy v konaní, absencia snahy identifikovať vojakov potenciálne zapojených do prípadu, neboli vykonané pitvy, úplne zbytočné odklady a prerušenia vyšetrovania, neopodstatnené presuny spisu medzi orgánmi a taktiež nedostatočné preskúmanie konkrétnych vojenských operácií. Za takých okolností preto ESĽP dospel k záveru, že pre nedostatok účinného trestného vyšetrovania viedli závažné pochybenia či skôr nedostatočná činnosť štátnych orgánov k porušeniu procesných požiadaviek článku 2.

Súd v rozsudku k prípadu Kiliç rovnako konštatoval porušenie zásadných i procesných požiadaviek článku 2. V tomto prípade bol poškodeným novinár zabitý začiatkom roka 1993, ktorý síce výslovne požiadal o ochranu pred orgánmi, tá mu však napriek tomu nebola pridelená. Štátne orgány mali vedomosť o „skutočnom a bezprostrednom“ nebezpečenstve protiprávneho útoku na poškodeného, ale neposkytli mu žiadnu ochranu. Obdobná situácia nastala aj v prípade Shanaghan v. Spojené kráľovstvo[20], kedy muža zo Severného Írska v roku 1991 zastrelila pro-britská teroristická organizácia.

Podľa ESĽP si štátne orgány boli alebo mali byť vedomé hrozby útoku. Britské bezpečnostné sily podozrievali sťažovateľkinho syna Patricka Shanaghana, že je členom Írskej republikánskej armády (IRA). Sťažovateľka tvrdila, že jej synovi sa príslušníci severoírskej polície počas vypočúvania vyhrážali. Spis (vrátane fotografie) identifikujúci Shanaghana ako podozrivého z terorizmu sa stratil, keď údajne vypadol z armádneho nákladného automobilu a mohol (opäť údajne) skončiť v rukách teroristov, ktorí ho zabili. Väčšina príslušníkov miestnej polície bola v čase streľby privolaná k dopravnej nehode, takže vrahovia utiekli. ESĽP zhrnul rad nedostatkov (nedostatočná nezávislosť policajtov, nedostatočná verejná kontrola a informovanosť rodiny poškodeného, atď.), čo viedlo k porušeniu procesných požiadaviek článku 2.

Ako sme už videli, ak existujú tvrdenia o aktívnej tajnej dohode medzi vrahmi a štátnymi orgánmi, štát má zásadnú povinnosť vykonať úplné, nestranné a rýchle vyšetrenie.

Vo vyššie zmienenom prípade Ertak v. Turecko sa objavila ďalšia relevantná problematika a tou je fenomén zmiznutia. V tomto konkrétnom prípade bol sťažovateľkin syn Mehmet Ertak zatknutý pri kontrole totožnosti, keď sa vracal domov z práce s troma členmi jeho rodiny 20. augusta 1992. Očití svedkovia údajne videli poškodeného v policajnej väzbe i to, že tam bol mučený. Jedna zadržaná osoba ohlásila, že Ertaka priviedli do jeho cely po

---

[19] Kashiyev a Akayeva v. Rusko, rozsudok z 24. februára 2005
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-68419

[20] Shanaghan v. Spojené kráľovstvo, rozsudok z 4. mája 2001
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59452

mučení zjavne mŕtveho a potom ho z cely vyvliekli. Zadržaný už Ertaka viac nevidel. Napriek výslovnej žiadosti komisie príslušné orgány neposkytli kópie z väzobného registra. Orgány popreli aj to, že Ertak bol zatknutý alebo zadržaný a uviedli, že jeho meno nie je uvedené vo väzobnom registri. Komisia do Turecka vyslala delegátov „vyšetriť“ tento prípad a vypočuť niekoľkých svedkov. Delegáti došli k záveru, že Mehmet Ertak bol zatknutý. Našli aj ďalšieho zadržaného, ktorý bol nepochybne zatknutý a zadržiavaný, pričom ani jeho meno nefigurovalo vo väzobnom registri. Mali byť zistené aj ďalšie nedostatky, napríklad neposkytnuté, a preto chýbajúce, zápisnice z výsluchov vedených prokurátorom. ESĽP neuznal vysvetlenie štátnych orgánov ako dostatočné na objasnenie toho, čo sa stalo po zatknutí Mehmeta Ertaka a konštatoval, že „vzhľadom na okolnosti prípadu štátne orgány nesú zodpovednosť za úmrtie Mehmeta Ertaka, ktoré spôsobili predstavitelia štátnej moci po jeho zatknutí.“ Z tohto dôvodu došlo k zásadnému porušeniu článku 2. Vzhľadom k tomu, že štátne orgány musia viesť účinné a nezávislé vyšetrovanie v prípade (aj údajného) zabitia, alebo v akomkoľvek prípade úmrtia osoby vo väzbe, súd skúmal aj procedurálne aspekty. Zistil, že štátne orgány si nesplnili náležite svoju povinnosť vykonať účinné a primerané vyšetrenie sprievodných okolností zmiznutia syna sťažovateľa. Vyšetrovanie na vnútroštátnej úrovni nebolo dôkladné a nevykonali ho nezávislé orgány. Došlo tak aj k procesnému porušeniu článku 2.

Ďalšia dôležitá problematika vyplýva z ochrany obetí terorizmu. Touto citlivou otázkou sa tentoraz budem zaoberať len stručne. Štáty sú povinné prijať všetky potrebné opatrenia na ochranu základných práv každej osoby počas boja proti teroristickým činom, pričom však všetky tieto prijaté opatrenia musia neustále rešpektovať ľudské práva a zásady právneho štátu. Akákoľvek forma svojvôle ako aj akékoľvek diskriminačné alebo rasistické zaobchádzanie musia byť vylúčené a podrobené náležitému dohľadu. *Nota bene*, rozhodujúci význam má overenie „bezpodmienečnej nevyhnutnosti“.

V tomto ohľade je potrebné spomenúť prípad Finogenov a ďalší v. Rusko[21]. Tento prípad sa týkal obliehania divadla Dubrovka v Moskve čečenskými separatistami a rozhodnutia premôcť teroristov a oslobodiť rukojemníkov pomocou plynu v októbri 2002. ESĽP zistil, že nedošlo k porušeniu článku 2 v súvislosti s rozhodnutím vyriešiť krízovú situáciu s rukojemníkmi použitím sily a plynu. Súd ďalej konštatoval, že došlo k porušeniu článku 2 ohľadom nedostatočného naplánovania a vykonania záchrannej operácie. Navyše bolo zistené porušenie toho istého článku kvôli neúčinnému vyšetrovaniu údajnej nedbanlivosti štátnych orgánov pri plánovaní a realizácii záchrannej operácie, ako aj kvôli nedostatočnej lekárskej pomoci rukojemníkom.

V súvislosti s článkom 2 majú štáty povinnosť poskytnúť primeranú ochranu týkajúcu sa činnosti ich orgánov nielen vo vyššie uvedených prípadoch, ale napríklad aj pri výskyte environmentálnych rizík ohrozujúcich život. Vo väčšine takýchto prípadov sa sťažovatelia odvolávajú na iné ustanovenia Dohovoru, ale v hre môže byť aj článok 2. V prípade Guerra a ďalší v. Taliansko[22] sťažovatelia bývali v Manfredonii v Taliansku. Z továrne situovanej relatívne blízko od domácností žiadateľov uniklo veľké množstvo toxických látok. Sťažovatelia boli všeobecne vystavení tomuto znečisteniu, pretože emisie z továrne často smerovali k ich domovov. Raz došlo k závažnej nehode, pri ktorej unikli tony nebezpečných plynov. Asi 150 ľudí muselo byť prevezených do nemocnice kvôli akútnej otrave arzénom. Sťažnosť bola prijatá len na základe článku 10, ale ESĽP rozhodol, že je príslušný preskúmať danú vec aj podľa článkov 8 a 2 Dohovoru. Zameral sa na článok 8. Po preskúmaní skutočností súd dospel k záveru, že štátne orgány náležite neposkytli sťažovateľom „potrebné

[21] Finogenov a ďalší v. Rusko, rozsudok z 4. júna 2012
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-108231

[22] Guerra a ďalší v. Taliansko, rozsudok z 19. februára 1998
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58135

informácie“ na posúdenie rizík, ktorým by mohli čeliť, ak zostanú žiť v Manfredonii. Súd napokon konštatoval, že došlo k porušeniu článku 8 a konštatoval, že nie je potrebné skúmať tento prípad aj podľa článku 2.

Ďalším zaujímavým a taktiež často zmieňovaným prípadom bol L.C.B. v. Spojené kráľovstvo[23]. V tomto konkrétnom prípade bola sťažovateľkou dcéra muža, ktorý slúžil v britskom letectve v 50. rokoch. Bol vystavený žiareniu spôsobenému nukleárnymi testami vykonanými v rokoch 1957 a 1958. Sťažovateľke narodenej v roku 1966 diagnostikovali leukémiu vo veku asi štyroch rokov a musela podstúpiť medicínsku liečbu. Sťažovateľka sa domnievala, že vystavenie jej otca žiareniu bolo pravdepodobnou príčinou jej ochorenia v detstve a napadala štátne orgány s tým, že neupozornili jej otca a neporadili mu sledovať jej zdravotný stav pred diagnostikovaním jej choroby. ESĽP v podstate skúmal tri otázky. Po prvé, či britské úrady vedeli alebo mali vedieť, že otec sťažovateľky bol vystavený nebezpečnej dávke radiácie. Ak tomu tak bolo, tak vyvstala druhá otázka: či úrady mali poskytnúť konkrétne informácie a rady rodičom, alebo či mali sledovať zdravotný stav dieťaťa. Po tretie, či by tieto rady alebo sledovanie zdravotného stavu umožnili včasné diagnostikovanie ochorenia. Sťažnosť sťažovateľky bola zamietnutá. Súd rozhodol, že v danom čase úrady mohli dôvodne predpokladať, že otec sťažovateľky nebol nebezpečne ožiarený a nebolo preukázané, že existuje príčinná súvislosť medzi žiarením a leukémiou. Preto sa nedalo očakávať, že rodičia sťažovateľky budú informovaní o týchto záležitostiach, alebo že budú prijaté akékoľvek iné preventívne opatrenia. Preto nedošlo k porušeniu článku 2.

Dotkli sme sa už ochrany v prípade „zabitia“ predstaviteľmi štátnej moci, ale čo takto ochrana fyzických osôb pred násilím zo strany iných súkromných osôb? Existuje pestrá škála prípadov precedenčného práva z tejto konkrétnej oblasti, kedy sťažovatelia namietajú zlyhanie štátnych orgánov pri ochrane ich života alebo života ich príbuzných. Pri posudzovaní uvedených záležitostí ESĽP berie do úvahy tak zásadné ako aj procedurálne aspekty. Štáty by sa mali nielen zdržať úmyselného a nezákonného zbavenia života, ale mali by tiež prijať vhodné opatrenia na ochranu života jednotlivca, a to najmä vykonávaním účinných opatrení s podporou mechanizmov presadzovania zákonnosti. Prípad Osman v. Spojené kráľovstvo[24] sa týkal zabitia otca školáka učiteľom, ktorý sa mimochodom stal posadnutým týmto chlapcom. Chlapec bol taktiež zapojený do incidentu streľby, pričom v nej bol zranený a prežil. Po psychiatrickom vyšetrení bol učiteľ postavený mimo službu z dôvodu uvedenej citovej náklonnosti. Bol uznaný vinným v dvoch obvineniach zo zabitia, ale nakoľko sa k činom priznal na základe zníženej zodpovednosti, bol napokon odsúdený na nútený pobyt v zabezpečenej psychiatrickej liečebni bez časového obmedzenia. Vyvstala otázka, či úrady mohli alebo mali urobiť viac pre ochranu poškodených. Podľa sťažovateľov bola polícia informovaná o skutočnostiach, na základe ktorých prisľúbila ich ochranu, ale v tomto smere zlyhala. Polícia však poprela, že by bola urobila akýkoľvek prísľub a tvrdila, že nikdy nemala dostatok dôkazov proti učiteľovi na to, aby ho zatkli pred týmto smrteľným incidentom. Konalo sa preskúmanie prípadu, ale vzhľadom na odsúdenie dotyčnej osoby za zabitie išlo len o disciplinárne konanie bez snahy zistiť úplný skutkový stav skutočností, konkrétne činnosť či skôr nečinnosť polície. Sťažovatelia preto začali občianske konanie proti polícii za to, že nepodnikla adekvátne kroky na ochranu dieťaťa a jeho otca, ale toto konanie britské súdy zamietli z dôvodov verejného záujmu, pretože podľa zákona je polícia oslobodená od zodpovednosti za nedbanlivosť pri vyšetrovaní a potláčaní kriminality. Komisia zistila, že polícia bola upozornená na povahu obáv ohľadom učiteľa, ale tvrdenie o policajnom prísľube

---

[23] L.C.B. v. Spojené kráľovstvo, rozsudok z 9. júna 1998
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58176

[24] Osman v. Spojené kráľovstvo, rozsudok z 28. októbra 1998
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58257

ochrany rodiny poškodených nebolo odôvodnené. Nebolo dostatočne doložené, že polícia mohla alebo mala vedieť o závažnosti hrozby predstavovanej týmto učiteľom, preto nešlo o porušenie článku 2. Komisia však taktiež konštatovala, že došlo k porušeniu článku 6 tým, že sťažovateľovi bol odmietnutý prístup k súdu na základe zásady, že polícia nemôže byť žalovaná za nedbanlivosť vo svojich oficiálnych úlohách. Názor komisie následne ESĽP presvedčil a ten zdôraznil, že pozitívne záväzky štátu podľa článku 2 by sa mali vykladať spôsobom, ktorý neukladá nemožné alebo neprimerané bremeno na štátne orgány. Sťažovateľovi sa nepodarilo preukázať, že orgány vedeli alebo mali vedieť, že pre život rodiny Osmanovcov predstavoval učiteľ „skutočné a bezprostredné nebezpečenstvo". Nedošlo teda k porušeniu článku 2. Napriek tomu absencia akéhokoľvek súdneho preskúmania záležitostí na vnútroštátnej úrovni mala za následok porušenie článku 6.

Ďalším dôležitým a často zmieňovaným prípadom je Menson v. Spojené kráľovstvo[25]. Sťažovateľmi boli súrodenci Michaela Mensona, duševne narušeného černocha, ktorého napadol a podpálil gang mladých belochov v rasistickom útoku v Londýne v januári 1997. Zomrel v nemocnici o dva týždne neskôr. Po incidente polícia neprijala náležité opatrenia na zabezpečenie dôkazov a ani nevypočula poškodeného v nemocnici, aj keď bol schopný popísať útok svojim príbuzným. Sťažovatelia namietali, že vyšetrovanie bolo ovplyvnené rasizmom vnútri polície. Obrátili sa aj na Úrad pre sťažnosti na políciu, ktorý následne potvrdil existenciu nezávislého dôkazu na podporu tvrdení sťažovateľov. Spis bol odovzdaný prokuratúre, ale rozhodnutie o prípadnom začatí trestného konania proti príslušníkom polície pre trestný čin ešte nebolo prijaté v čase, keď sa ESĽP zaoberal sťažnosťou sťažovateľov v roku 2003. Sťažovatelia namietali viacero porušení Dohovoru (vrátane článku 2). Súd nakoniec vyhlásil prípad za „zjavne neopodstatnený" a neprípustný vo všetkých ohľadoch – hlavne preto, že páchatelia trestného činu boli napokon odsúdený a prísne potrestaní. Súd zdôraznil, že vyšetrovanie v priebehu vnútroštátneho konania musí byť promptné a zopakoval tiež požiadavky stanovené v iných prípadoch týkajúcich sa úmyselného zabitia predstaviteľmi štátnej moci, úmrtia vo väzbe alebo zabitia, v ktorých otázka účasti štátnych orgánov zostala nevyriešená.

Absencia akejkoľvek priamej zodpovednosti štátnych orgánov za smrť fyzickej osoby nevylučuje uplatniteľnosť článku 2. V prípade Angelova a Iliev v. Bulharsko[26] boli sťažovateľmi matka a brat muža rómskeho pôvodu, ktorý bol zabitý v nevyprovokovanom útoku skupiny tínedžerov v roku 1996. Útok bol rasovo motivovaný. Sťažovatelia tvrdili, že orgánom sa nepodarilo vykonať rýchle, efektívne a nestranné vyšetrovanie, a že vnútroštátna legislatíva neobsahovala žiadny samostatný trestný čin alebo trest za rasovo motivovanú vraždu alebo vážne zranenia. Ďalej tvrdili, že orgánom sa nepodarilo vyšetriť a stíhať rasovo motivovaný násilný trestný čin a trestné konanie bolo príliš zdĺhavé, na základe čoho bol sťažovateľom zamietnutý prístup na súdu ohľadom náhrady škôd. ESĽP uviedol, že po dobu jedenástich rokov nebol nikto súdený, následkom čoho konanie proti väčšine útočníkov muselo byť prerušené na základe zákona o premlčaní. Štátne orgány nedokázali účinne vyšetriť úmrtie promptne, rýchlo a s potrebnou razanciou s ohľadom na rasové motívy. ESĽP dospel k záveru, že rasistické motívy boli orgánom známe od počiatočnej fázy vyšetrovania. Ich neschopnosť dokončiť predbežné vyšetrovanie a postaviť páchateľa urýchlene pred súd bola teda úplne neprijateľná. Orgány taktiež nedokázali nikoho obviniť zo žiadneho rasovo motivovaného trestného činu a nevykonali požadované rozlíšenie medzi trestnými činmi, ktoré boli rasovo motivované a činmi, ktoré takto motivované neboli. ESĽP skúmal prípad

---

[25] Menson v. Spojené kráľovstvo, rozhodnutie z 6. mája 2003
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-23192

[26] Angelova a Iliev v. Bulharsko, rozsudok z 26 júla 2007
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-81906

podľa článku 14 v spojení s článkom 2 a nakoniec dospel k záveru, že konanie inštitúcií predstavuje neoprávnené zaobchádzanie nezlučiteľné s článkom 14.

Štát má tiež osobitnú zodpovednosť chrániť osoby vo väzbe pred útokmi iných súkromných osôb. Prípad Paul a Audrey Edwards v. Spojené kráľovstvo[27] sa týkal psychicky narušeného Christophera Edwardsa (syna sťažovateľov), ktorý bol zatknutý v roku 1994 pre obťažovanie žien na ulici. Po vypočutí magistrátnym sudcom bol umiestnený do väzenskej cely. Neskôr v ten deň bol iný duševne narušený muž Richard Linford (s násilníckou minulosťou) tiež vzatý do väzby a umiestnený zjavne do rovnakej cely ako Edwards. V noci Linford napadol a zabil Christophera Edwardsa. O rok neskôr sa Linford priznal k obvineniu z vraždy a bol poslaný do zabezpečenej psychiatrickej liečebne. Tam mu bola diagnostikovaná paranoidná schizofrénia. Vzhľadom na jeho priznanie sa počas súdneho procesu skúmal skutkový stav veci len zbežne. Tri mesiace po procese bolo zadané vypracovanie súkromnej správy (teda nad rámec zákona) o prešetrení okolností prípadu troma štátnymi orgánmi. Správa dospela k záveru, že obaja muži nemali byť vo väzení a nemali ani zdieľať tú istú celu. Sťažovatelia namietali neschopnosť úradov ochrániť ich syna, čím bolo porušené jeho právo na život. ESĽP zopakoval svoje rozhodnutie z prípadu Osman, že dochádza k porušeniu zásadných požiadaviek uvedených v článku 2, ak sa zistí, že orgány vedeli alebo mali vedieť o skutočnom a bezprostrednom ohrození života jedinca trestnými činmi tretej osoby, a že neprijali potrebné opatrenia, ktorými by sa podľa očakávania zabránilo tomuto ohrozeniu. Súd dospel k záveru, že v spôsobe zaobchádzania s Edwardsom došlo k množstvu pochybení, pretože mal byť držaný buď v nemocnici alebo v zdravotnom stredisku väznice. Na druhej strane anamnéza Richarda Linforda a jeho vnímaná nebezpečnosť boli orgánom známe, pričom o týchto poznatkoch mali byť väzenské orgány upozornené. Záver znel, že došlo k porušeniu článku 2 v jeho vecnom aspekte. Z procesného hľadiska ESĽP dospel k záveru, že nebolo vedené plné súdne vyšetrovanie vo veci a trestné konanie, v ktorom bol Linford odsúdený na základe jeho priznania, neobsahovalo súdny proces s vypočutím svedkov. V tejto súvislosti neboli splnené procesné požiadavky, preto vyvstala otázka, či prešetrenie nad rámec zákona znamenalo nápravu uvedeného, čiže nezávislosť, rýchlosť, schopnosť zistiť skutočnosti, prístupnosť verejnosti a príbuzných. ESĽP dospel k záveru, že boli zistené dva závažné nedostatky – prešetrenie nemalo právomoc prinútiť svedkov a konalo sa súkromne. Kvôli týmto dvom nedostatkom prešetrenie nesplnilo procesné požiadavky článku 2, takže došlo k porušeniu aj v tomto ohľade.

Štát má pozitívne záväzky týkajúce sa práva poškodeného na život, keď hovoríme o prevencii. Táto povinnosť sa týka aj prevencie samovrážd, najmä keď je dotyčná osoba zadržaná. Táto problematika sa prvýkrát vyskytla v prípade Keenan v. Spojené kráľovstvo[28]. Prípad sa týkal mladého muža Marka Keenana s anamnézou duševnej choroby, ktorý bol odsúdený na trest odňatia slobody za napadnutie. Počas zadržania javil hrozbu sebapoškodzovania, preto bol na určitú dobu umiestnený do ošetrovne väznice. Po istom čase vo väznici napadol dvoch členov väzenského personálu po zmene medikamentóznej liečby. Za toto napadnutie bol umiestnený do trestnej cely (samotky), kde sa obesil. Ako príčina smrti bolo potvrdené zadusenia, ale konanie sa nesnažilo zistiť širšie príčiny. Sťažovateľka, matka zomrelého muža, namietala na základe článku 2, že väzenské orgány konali nedbanlivo v súvislosti so starostlivosťou o jej syna. Bola upozornená, že nemôže žalovať orgány, pretože anglický zákon príslušnú žalobu neumožňuje. Ako už bolo uvedené, štát v podstate musí stanoviť účinné ustanovenia trestného poriadku s účinným mechanizmom presadzovania zákonnosti. Štátne orgány musia ďalej prijať primerané preventívne opatrenia na ochranu

---

[27] Paul a Audrey Edwards v. Spojené kráľovstvo, rozsudok z 14. marca 2002
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60323

[28] Paul a Audrey Edwards v. Spojené kráľovstvo, rozsudok z 14. marca 2002
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60323

osoby, ktorej život je ohrozený trestnými činmi inej fyzickej osoby. V prípade Keenan musel ESĽP posúdiť, do akej miery sa tieto zásady aplikujú a nakoniec dospel k záveru, že štátne orgány reagovali na Keenanove správanie rozumným spôsobom, konkrétne jeho umiestnením do nemocničnej starostlivosti a pod dohľad, keď javil samovražedné sklony. Preto nedošlo k porušeniu zásadných požiadaviek článku 2. Súd však dospel k záveru, že zaobchádzanie s Keenanom nespĺňalo štandardy zaobchádzania vyžadované v článku 3 Dohovoru. Len kvôli úplnosti, súd dospel k záveru, že jemu uložený disciplinárny trest zrejme mohol neskôr ohroziť jeho fyzickú i morálnu odolnosť, a preto nebol v súlade so štandardmi zaobchádzania podľa článku 3 ohľadom duševne chorého človeka. Išlo o sedemdňovú izoláciu v trestnom bloku a predĺženie jeho trestu o ďalších dvadsaťosem dní, ktoré mu bolo uložené dva týždne po udalosti a len deväť dní pred jeho predpokladaným dátumom prepustenia. Uvedené treba považovať za neľudské a ponižujúce zaobchádzanie a trestanie v zmysle článku 3. Vidíme tu názorný príklad prelínania a prepojenia rôznych ustanovení Dohovoru v rámci ochrany.

Štát musí zabezpečiť ochranu aj v iných oblastiach, ako vidno v prípade Erikson v. Taliansko[29]. Tieto požiadavky na ochranu práva na život „zo zákona“ sa vzťahujú aj na prípady údajného zanedbania povinnej starostlivosti lekárom. V tomto konkrétnom prípade staršia žena, matka sťažovateľky, zomrela na nepriechodnosť čriev. Chorobu nediagnostikovali v miestnej nemocnici, kde žena absolvovala röntgenové vyšetrenie, pričom však správu o tomto vyšetrení lekár nepodpísal. Trestným vyšetrovaním sa nepodarilo identifikovať lekára a sťažovateľka tvrdila, že bolo porušené právo jej matky na život z dôvodu zlyhania štátnych orgánov pri určení osoby zodpovednej za jej úmrtie. ESĽP dospel k záveru, že vykonané trestné vyšetrovanie bolo dostatočné. Okrem toho súd taktiež vyriekol voči sťažovateľke, že nepodala samostatnú občianskoprávnu žalobu proti nemocnici, a zamietol prípad ako „zjavne neopodstatnený“.

V prípade Powell v. Spojené kráľovstvo[30] syn sťažovateľov, 10-ročný Robert Powell zomrel na Addisonovu chorobu, ktorá je liečiteľná, ak sa včas diagnostikuje. Aj keď nemocničný pediater od začiatku odporúčal vykonať test na túto chorobu, výkon testu nebol objednaný. Sťažovatelia tvrdili, že na zakrytie uvedených faktov boli lekárske záznamy sfalšované. Sťažovatelia iniciovali disciplinárne konanie, policajné vyšetrovania a tiež občianskoprávne konanie proti orgánu zdravotníctva. Orgán priznal zodpovednosť za to, že sa nepodarilo diagnostikovať chorobu, a zaplatil sťažovateľom značnú sumu ako náhradu škody. Na druhej strane údajné sprisahanie zakrytia neschopnosti diagnostikovať sudca zamietol s odôvodnením, že podľa anglického práva lekári nie sú povinní odhaliť všetky záležitosti o okolnostiach úmrtia rodičom zosnulého dieťaťa. Pokiaľ ide o falšovanie lekárskych záznamov a následné zakrývanie tejto skutočnosti ESĽP konštatoval, že preskúmanie sťažnosti sťažovateľov v súlade s článkom 2 sa musí nutne obmedziť na udalosti vedúce k úmrtiu ich syna. Sťažnosti sťažovateľov na základe článkov 2 (8 a 10) nepodporila skutočnosť, že vystúpili z odvolacieho konania v disciplinárnom konaní a pristúpili na občianskoprávne vyrovnanie. ESĽP poukázal na to, že ak príbuzný zosnulého prijme kompenzáciu ako urovnanie občianskoprávnej žaloby založenej na lekárskej nedbanlivosti, v zásade nemožno príbuzného už viac považovať za poškodeného, pokiaľ ide o okolnosti liečby zosnulého alebo vzhľadom na vykonané vyšetrovanie jeho úmrtia. Sťažovatelia teda nemohli viac tvrdiť, že sú (nepriamymi) poškodenými.

Pozitívne záväzky štátnych orgánov vyplývajúce z článku 2 opäť potvrdil ESĽP v prípade Calvelli a Ciglio v. Taliansko[31] výrokom, že k záväzkom jednotlivých štátov patrí

---

[29] Erikson v. Taliansko, rozhodnutie o prijateľnosti z 26. októbra 1999
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-4817

[30] Powell v. Spojené kráľovstvo, rozhodnutie o prijateľnosti z 4. mája 2000
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-5215

[31] Calvelli a Ciglio v. Taliansko, rozsudok veľkej komory z 17 januára 2002

povinnosť prijať vhodné opatrenia v nemocniciach na ochranu života pacientov, pričom je potrebné realizovať riadne konanie na odhalenie príčiny úmrtia a zaň zodpovedajúce osoby vziať na zodpovednosť. Druhý prípad sa týkal úmrtia dieťaťa krátko po pôrode. Matka mala diabetes 1. typu a v minulosti absolvovala viacero ťažkých pôrodov doma. Ošetrujúci lekár nevykonal vonkajšie vyšetrenie matky na posúdenie, či plod nie je príliš veľký pre prirodzený pôrod a nebol prítomný pri pôrode. Oneskorené privolanie lekára na pôrodnú sálu výrazne znížilo šance novorodenca na prežitie. Sťažovatelia – rodičia dieťaťa – dostali náhradu škody. Verili však, že dotyčný lekár by mal byť stíhaný. Začalo sa trestné konanie, ale muselo byť ukončené po niekoľkých rokoch, počas ktorých došlo k procesným pochybeniam a prieťahom, až bol prípad nakoniec premlčaný. Podľa sťažovateľov došlo k porušeniu ustanovenia o práve na život. Sťažovatelia uzavreli dohodu s poisťovateľmi lekára a kliniky, na základe ktorej mali poisťovne vyplatiť určitú finančnú čiastku sťažovateľom. ESĽP poukázal na pochybenia v trestnom konaní, ale dospel k záveru, že občianskoprávny spôsob riešenia by bol ponúkol sťažovateľom dostatočnú nápravu, keby sa prípad nebol vyriešil. Rozsudok občianskoprávneho súdu by navyše mohol viesť aj k disciplinárnej žalobe proti lekárovi. Podľa ESĽP preto nebolo potrebné posudzovať prípad, či skutočnosť premlčania brániaca stíhaniu lekára za údajný trestný čin bola v súlade s článkom 2. Preto tu nedošlo k porušeniu článku 2.

Existujú aj ďalšie oblasti, ktoré sa dotýkajú práva na život podľa článku 2, a z nich je potrebné zmieniť sa konkrétne o domácom násilí. Táto problematika sa týka všeobecne všetkých členských štátov a je to pravdepodobne do značnej miery latentný problém, pretože sa často odohráva v rámci osobných vzťahov. Postihnuté však nebývajú len ženy, aj muži alebo deti môžu tiež byť obeťami týchto trestných činov. Domáce násilie môže mať rôzne formy, od fyzického po psychické násilie alebo slovné urážanie.

V prípade Opuz v. Turecko [32] sťažovateľkin manžel v roku 2002 zastrelil sťažovateľkinu matku, keď sa pokúsila pomôcť sťažovateľke utiecť zo spoločnej (manželskej) domácnosti. V rokoch predchádzajúcich tomuto zabitiu manžel na sťažovateľku i jej matku niekoľkokrát násilne (ohrozujúc ich život) zaútočil. Útoky zahŕňali bitie, zrazenie autom a tiež pobodanie nožom. Na tieto incidenty i na obavy žien o svoj život boli orgány opakovane upozornené. Proti manželovi bolo síce vedené trestné konanie pre celý rad trestných činov, ale najmenej v dvoch prípadoch bolo konanie prerušené po tom, čo ženy stiahli svoje žaloby. Manžel bol uznaný vinným za zrazenie autom a dostal trojmesačný trest odňatia slobody a za pobodanie dostal pokutu. Séria násilia vyvrcholila smrteľným postrelením sťažovateľkinej matky. Za tento trestný čin bol v roku 2008 uznaný vinným z vraždy a odsúdený na trest odňatia slobody, proti ktorému sa odvolal. ESĽP konštatoval, že orgány v tom čase vedeli alebo mali vedieť o existencii skutočného a bezprostredného ohrozenia života, pričom sa im nepodarilo v rámci svojich právomocí prijať opatrenia proti identifikovanej fyzickej osobe, ktorými by sa podľa očakávania dalo vyhnúť tomuto ohrozeniu. Prípad odhalil typický vzorec eskalácie násilia voči sťažovateľke a jej matke, ktoré bolo natoľko závažné, že by preventívne opatrenia boli oprávnené. Situácia bola orgánom známa. Vedeli, že v manželovom trestnom registri boli záznamy o domácom násilí a existovalo tak významné riziko ďalšieho násilia. Možnosť smrtiaceho útoku sa dala predvídať. Na druhej strane, trestné konanie vyplývajúce z usmrtenia trvalo viac ako šesť rokov a odvolacie konanie stále prebiehalo, čo sa nedá označiť za promptnú reakciu orgánov na úmyselné zabitie, ku ktorému sa páchateľ už priznal. V dôsledku toho súd rozhodol, že došlo k porušeniu článku 2 Dohovoru.

Ďalším príkladom domáceho násilia je prípad Kontrová v. Slovenská republika[33]. Dňa

---

http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60329

32 Opuz v. Turecko, rozsudok z 9. júna 2009
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-92945

33 Kontrová v. Slovenská republika, rozsudok z 31. mája 2007

2. novembra 2002 sťažovateľka podala trestné oznámenie na svojho manžela za fyzické napadnutie a bitie elektrickým káblom. V sprievode svojho manžela sa neskôr pokúsila trestné oznámenie stiahnuť a pozmeniť ho v tom duchu, že údajné činy jej manžela boli len drobné priestupky, ktoré si nevyžadujú ďalšie opatrenia. Dňa 31. decembra 2002 jej manžel zastrelil ich päťročnú dcéru jednoročného syna. Pred ESĽP sťažovateľka tvrdila, že polícia nedokázala prijať vhodné opatrenia na ochranu života jej detí. Súd uviedol, že o situácii v rodine sťažovateľky miestna polícia vedela vzhľadom na trestné oznámenie a telefónne hovory na núdzovú linku. Jeden zo zaangažovaných policajtov však dokonca pomáhal sťažovateľke a jej manželovi pozmeniť trestné oznámenie z novembra 2002 tak, aby mohlo byť považované za priestupok bez ďalších opatrení. ESĽP konštatoval zlyhanie polície vo svojich povinnostiach, pričom priamym dôsledkom tohto zlyhania bola smrť detí sťažovateľky. Súd taktiež konštatoval porušeniu článku 2.

Ako ďalší relatívne nedávny prípad domáceho násilia musíme spomenúť prípad Branko Tomašić a ďalší v. Chorvátsko[34]. Sťažovateľmi boli príbuzní dieťaťa a jeho matky. Matkin manžel a otec dieťaťa zabil svoju ženu a ich spoločné dieťa a potom spáchal samovraždu. Všetko sa to udialo mesiac po jeho prepustení z väzenia, kde bol na výkone trestu za vyhrážky smrťou. Pôvodne mal nariadené podstúpiť povinnú psychiatrickú liečbu počas pobytu vo väzení a liečbu podľa potreby po prepustení, ale v priebehu odvolacieho konania súd nariadil, aby bola jeho liečba po prepustení ukončená. Sťažovatelia namietali, že chorvátsky štát neprijal dostatočné opatrenia na ochranu dieťaťa jeho matky a nevykonal účinné vyšetrovanie úmrtí súvisiacich so zodpovednosťou štátu. ESĽP dospel k záveru, že chorvátske orgány nedokázali prijať primerané opatrenia na zabránenie úmrtia dieťaťa a jeho matky. Zistenia vnútroštátnych súdov a závery psychiatrického vyšetrenia ukázali, že orgány si mali byť vedomé vážnych hrozieb voči životu matky i dieťaťa. Súd zistil aj niekoľko pochybení v konaní orgánov. Hoci bola potreba psychiatrickej liečby manžela podchytená, štátne orgány nevedeli preukázať skutočné a náležité podanie takejto liečby. Aj keď manželovu liečbu vo väzení tvorilo niekoľko konverzačných sedení, tieto boli vykonané bez prítomnosti psychiatra a v nariadení povinnej psychiatrickej liečby neboli uvedené dostatočné informácie o tom, ako túto liečbu realizovať. Manžel navyše pred svojim prepustením nebol vyšetrený, či stále predstavuje hrozbu pre dieťa a jeho matku. Záverom ESĽP konštatoval, že vnútroštátne orgány neprijali dostatočné opatrenia na ochranu života poškodených.

A napokon pár slov o treste smrti. Článok 2 a protokoly č. 6 a 13 sa týkajú trestu smrti a jeho zrušenia. Druhá veta v prvom odseku článku 2 sa vzťahuje na trest smrti a znie takto: „*Nikoho nemožno úmyselne zbaviť života s výnimkou súdom uloženého trestu nasledujúceho po odsúdení za spáchanie trestného činu, pre ktorý zákon ukladá tento trest*“. Pre štáty, ktoré sú zmluvnými stranami týchto protokolov (t.j. takmer všetky zmluvné štáty Dohovoru), bolo toto ustanovenie nahradené ustanoveniami protokolov č. 6 a 13 k Dohovoru, ktoré rušia trest smrti v čase mieru, respektíve za všetkých okolností. Autori dohovoru nepovažovali existenciu alebo používanie trestu smrti za porušenie práva na život Dohovoru ako takého. V tej dobe, na začiatku 50-ych rokov 20. storočia, veľa štátov ešte udržiavalo trest smrti vo svojich zbierkach zákonov, aj keď jeho používanie bolo už na ústupe. Článok 1 protokolu č. 6 stanovuje: „*Trest smrti sa zrušuje. Tento trest nemožno nikomu uložiť alebo ho vykonať.*“ S výhradou jediného obmedzenia, bezpodmienečná povaha ustanovenia – ktoré sa pre zmluvné štáty protokolu považuje za ďalší článok Dohovoru ako celku (článok 6 protokolu č. 6) – znamená, že voči nemu nie sú prípustné žiadne výhrady. Článok 1 protokolu č. 6 nemá vplyv na uplatňovanie zvyšku článku 2 iný než druhá veta prvého odseku tohto posledne

---

http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-80696

[34] Branko Tomašić a ďalší v. Chorvátsko, rozsudok z 15. januára 2009
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-90625

menovaného článku. Mimosúdne zabitie v rozpore s článkom 2, odsek č. 2 ostáva aj naďalej zakázané. Nový článok zakazuje súdom uložené popravy. Jediné obmedzenie – na ktoré sa však vzťahujú aj ustanovenia v článkoch 3 a 4 protokolu – je obsiahnuté v článku 2 protokolu č. 6, ktorý znie: „*Štát môže zákonom ustanoviť trest smrti za činy spáchané v čase vojny alebo v čase bezprostrednej hrozby vojny; tento trest sa uloží iba v prípadoch, ktoré predpokladá zákon, a v súlade s jeho ustanoveniami. Štát oznámi generálnemu tajomníkovi Rady Európy príslušné ustanovenia takého zákona*.“

Druhá veta odseku 1 článku 2 Dohovoru zostáva v platnosti pre tie štáty, ktoré si zachovávajú trest smrti za činy spáchané v čase vojny alebo v čase bezprostrednej hrozby vojny, najmä pokiaľ ide o podmienku, že trest musí vyniesť „súd“, čiže nezávislý a nestranný tribunál zriadený zo zákona. Protokol v článku 3 stanovuje: „*Od ustanovení tohto protokolu nemožno odstúpiť podľa článku 15 Dohovoru*.“ To znamená, že štáty nemôžu odstúpiť od svojich záväzkov podľa článku 6, pokiaľ ide o konanie v čase vojny alebo v čase bezprostrednej hrozby vojny, ktoré by mohlo viesť k trestu smrti. Ktorýkoľvek zmluvný štát protokolu zachovávajúci trest smrti v čase vojny (hroziacej vojny) preto musí zabezpečiť, aby sa príslušné súdy a postupy neodchýlili od minimálnych požiadaviek na spravodlivý proces (uvedených v článku 6).

Fráza v protokole č. 6 „*v čase vojny alebo v čase bezprostrednej hrozby vojny*“ nebola doposiaľ objasnená. V súlade so všeobecným medzinárodným právom ju však treba chápať ako odkaz na skutočný alebo hroziaci medzinárodný ozbrojený konflikt.

Podľa protokolu č. 13 sa štáty môžu dohodnúť na zrušení trestu smrti „za každých okolností“, teda v čase mieru aj v čase vojny.

Teraz uvedieme niektoré príklady prípadov týkajúcich sa tak problematiky trestu smrti ako aj článku 2 Dohovoru.

V prípade Bader a Kanbor v. Švédsko[35] boli sťažovateľmi štvorčlenná rodina sýrskych štátnych príslušníkov, ktorým vo Švédsku zamietli žiadosti o azyl. Boli im doručené deportačné príkazy vrátiť sa do Sýrie. Sťažovali sa, že nakoľko otec rodiny bol v Sýrii v neprítomnosti uznaný vinným z vraždy a odsúdený na trest smrti, po návrate by mu hrozila poprava. ESĽP skonštatoval, že prvý sťažovateľ má odôvodnený strach z výkonu trestu smrti na jeho osobe, keby bol nútený vrátiť sa do vlasti. Ohľadom trestného konania vedúceho k uloženiu trestu smrti, ktoré bolo sumárnej povahy (okamžité rozhodnutie bez súdu), ESĽP skonštatoval, že z dôvodu úplného ignorovania práva na obhajobu došlo k zjavnému odopretiu spravodlivého procesu. Trest smrti uložený sťažovateľovi po nespravodlivom procese by spôsobil jemu a jeho rodine ešte väčší strach a obavy o budúcnosť v prípade núteného návratu do Sýrie. V súlade s tým by deportáciou sťažovateľov do Sýrie došlo k porušeniu článkov 2 a 3 (zákaz neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania) Dohovoru.

V prípad Rrapo v. Albánsko[36] bol žiadateľ (albánsky a americký štátny príslušník) po vydaní z Albánska zadržaný vo väzení v Spojených štátoch amerických, aby sa postavil pred súd v USA kvôli početným obvineniam z trestných činov, z ktorých jeden by mu vyniesol trest smrti. Počas svojho zadržiavania v Albánsku sťažovateľ namietal, že s ohľadom na hrozbu trestu smrti v prípade jeho súdenia a odsúdenia v USA by došlo k porušeniu jeho práv podľa Dohovoru v dôsledku jeho extradície. ESĽP konštatoval, že vydanie sťažovateľa do USA neviedlo k porušeniu článkov 2 a 3 a článku 1 protokolu č. 13 k Dohovoru. V materiáloch predložených súdu nebolo nič, čo by mohlo vrhnúť pochybnosti na dôveryhodnosť uistenia, že sťažovateľovi nebude uložený trest smrti zo strany USA. Z iného hľadiska súd konštatoval porušenie článku 34 (právo na individuálnu sťažnosť), pretože

---

[35] Bader a Kanbor v. Švédsko, rozsudok z 8. novembra 2005
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-70841

[36] Rrapo v. Albánsko, rozsudok z 25. septembra 2012
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-113328

sťažovateľ bol vydaný do Spojených štátov amerických v rozpore s vyjadrením ESĽP pre albánsku vládu nevydať ho v súlade s pravidlom č. 39 (predbežné opatrenie) Rokovacieho poriadku.

A v neposlednom rade je tu prípad Öcalan v. Turecko[37], ktorý treba spomenúť ako príklad týkajúci sa, okrem iného, trestu smrti ako výsledku spravodlivého procesu. Abdullah Öcalan je turecký štátny príslušník a odpykáva si doživotný trest v Turecku. Pred zadržaním bol vodcom Robotníckej strany Kurdistanu (PKK), ktorá je považovaná za ilegálnu organizáciu. Po zatknutí v Keni 15. februára 1999 bol letecky prevezený do Turecka, kde bol v júni 1999 odsúdený na trest smrti. Po zrušení trestu smrti v čase mieru v tureckej legislatíve v roku 2002 vnútroštátny súd zmenil sťažovateľov trest smrti na doživotné väzenie. Namietal uloženie a/alebo výkon trestu smrti v súvislosti ním. Z tohto dôvodu ESĽP konštatoval, že nedošlo k porušeniu článkov 2, 3 alebo 14, nakoľko bol trest smrti zrušený.

Existuje samozrejme mnoho ďalších aspektov a názorov podložených prípadmi, ktoré sa týkajú práv poškodených z perspektívy Európskeho dohovoru o ľudských právach, pričom ich škála je stále širšia a širšia vzhľadom na vývoj našej ekonomiky a spoločnosti v priebehu času.

---

[37] Öcalan v. Turecko, rozsudok z 12. mája 2005
http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-69022